

Fuglefangst med Net

Af T. Tobiassen Kragelund.

I Valdemar Sejrs Jordebog findes et Afsnit, »Ølisten«, en Fortegnelse over de mindre Øer, med Angivelse af hvilke Slags Vildt, der findes, og om der findes »Hus«. — For Fanø, Mandø og Rømøs Vedkommende fandtes der Huse.

Forskerne strides om Betydningen af Navnet Hus, — nogle mener, at det betyder Fæstning, og andre, at det var et kgl. Jagthus. — Utænkeligt er det ikke, at Kongerne har benyttet Øerne med det rige Fuglevildt, særlig i Træktiden, og saa har de paa Øerne haft Huse til Beboelse i kortere eller længere Tid.

På Vesterhavsøen Rømø findes en Borgtomt, der bærer Navnet Borgbjerg og ligger mellem Kirken og Havneby ved Vadehavet. Det er en græsbevokset Jordhøj i Kvadrat og dækker ca. 30 Alen paa hvert Led. — Der fortælles, at den stammer fra Aar 1000. — Endnu i det 18. Aarhundrede var der Murrester at finde, og omkring det hele var der Grave og Rester af en Bro.

En Oldtidsforsker ved Navn Handelsmann gætter paa, at Borgen er opført i det 14. Aarhundrede af Johan Limbech, som derfra forstyrrede Skibsfarten paa Ribe og Tønder.

Hvorom alt saa end er, — da er det saare tænke-

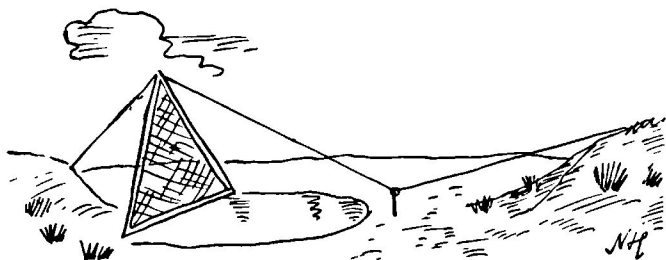
ligt, at Landets Konge, naar han opholdt sig i Ribe, har ønsket at have Boliger paa Øerne, og der ønsket at opleve Efteraarets Fugletræk, samt fange Fladfisk ved Øernes Kyster, hvor der var de rigeste og letteste Fangtmuligheder. Det er givet, at der herude gennem Tiderne er drevet Jagt, Fiskeri og Fuglefangst i stor Stil. Fangstmetoderne paa Vesterhavsøerne og Vaderne indtager en Særstilling.

De gamle Fangstmetoder er gaaet i Arv fra Slægt til Slægt, ja helt op til vor Tid.

Fanøs Historieskriver N. M. Kromann fortæller, at i hans Barndom var der enkelte, der fangede Fugle paa Medekroge. — En Fangstmaade, der sikkert er lige saa gammel som Fiskefangst paa Kroge.

Fuglesnarer blev ogsaa benyttet, en Fangstmaade, der er brugt over hele Landet. Se Fra Ribe Amt 1950, 361—73.

Paa Fanø var Fangst med Net efter Vadefugle langt den betydeligste. Meget benyttet var et »Slag-

Skitse af Slagnettet opstillet

net», — det var en trekantet Ramme, 4—5 eller 6 Alen paa hvert Led og overspændt med stormasket Fiske-net.

Inde mellem Klitrækkerne dannedes der i Efteraarstiden, naar Regntiden begyndte, Søer. I Kanten

af en saadan Sø sattes Trekanten, løst fastgjort bagud, og fra Toppen gik der et Reb ned til en Bøjle i modsatte Side en den lille Sø, — og derfra igen et langt Stykke til en Klitrække, hvor der bag en stor Marehalmbusk blev gravet et Hul, hvori der kunde sidde en Mand med Enden af Rebet.

Andeflokken, der i Efteraarsmaanederne kommer flyvende mod Syd, maa stadig gøre Ophold for at drikke fersk Vand. Den store Filsø var Trækændernes bedste Sted, derfor var der Tusinder og atter Tusinder, som holdt Hvil der og fik fersk Vand.

De mange Søer og Vandpytter paa Fanø, Mandø og Rømø var næste Opholdssted paa Rejsen mod Syd.

Naar saa en lille Andeflok var gaaet ned i den lille Sø, hvor Slagnettet stod, da tog Manden et raskt Tag i Rebet, saa Rammen faldt ned over Ænderne, og de var fanget.

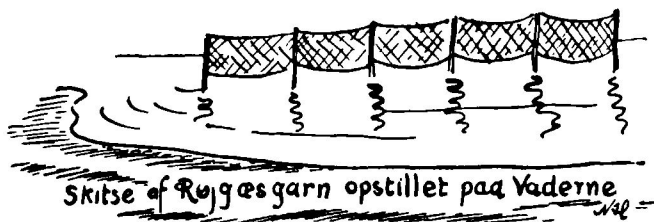
Det var en uskyldig Maade at fange Ænderne paa, sammenlignet med flere andre Fangstmetoder, — men stor Fangst gav det ikke, — og det var en kold Tur for Manden Natten igennem at sidde stille i det lille Hul, men hvad gøres der ikke for at fange nogle lækre Ænder. — Var Vejret raakoldt, da kunde det ske, at et enkelt Slag gav 10 Ænder.

— — —
En anden meget benyttet Fangstmetode med Net, havde man ved at bruge de saakaldte *Røjpgæsgarn* (Røjpgæs betyder Rødgæs, deres Næb og Ben var røde, — modsat Knortegæs, der har sorte Ben og Næb, — af disse fangedes der ogsaa mange paa Fanø, men paa en helt anden Maade).

Røjpgæsgarnene blev i Træktiden om Efteraaret sat i Vadehavet i sydøstlig Retning fra Sønderho ved Skøgum lidt syd for Kilsand.

Pælerækken til Garnene blev banket eller gravet ned i Sandet og skulde være fra 4 til 5 Alen over daglig Højvande. Der var 10 à 15 Pæle med ca. 4 Alens Mellemrum. — Pælene skulde staa i en lige Række Øst—Vest.

Nettet eller Garnet kaldtes Røjpgæsgarn (eller Røgersgarn) og var af meget stærk Traad, men 6 Tom-

Skitse af Røjpgæsgarn opstillet paa Væderne

mer vide Masker. Garnet hang meget løst, d.v.s. posede, — det naaede fra Toppen af Pælene og ned til $\frac{1}{2}$ à 1 Alen over daglig Højvande.

Røjpgæssene kom i Efteraarstrækket, naar det ruskregnede og var mørkt, flyvende i mindre Flokke, tæt ned mod Vandfladen og tørnede da lige ind i Nettet og blev hængende. — Desværre var det en barbarisk Fangstmaade. Gæssene flyver altid med aaben Mund eller Næb, og med den Fart, de kom, traf det sig, at Tværmasken i Garnet var lige for det aabne Næb, og da blev Hovedet ligefrem skaaret næsten helt igennem. — Gaasen blev ikke indfiltret i Garnet, som Gæssene ellers gjorde, men faldt ned i Vandet og drev bort, stærkt lidende. — Til disse Garn skulde der sejles, saa det var kun to Gange daglig, at Fangsten blev hentet. — I lyse, klare Stjernenætter blev der aldrig fanget Gæs.

Ved Mandø var der opsat mange Røjpgæsgarn, paa enkelte Steder klagedes der over, at de smaa Ro-

baade næsten ikke kunde komme ind til Øen for Fangstnet.

At Fangstmaaden havde Betydning for Beboerne, forstaas deraf, at i 1756 var der Retstrætte mellem to Mandøboere, om Retten til at sætte Røjgægarn et bestemt Sted.

Fuglekøjer er heller ikke af ny Dato. I Holland, Belgien og England er *Fuglekøjer* kendt og brugt langt tilbage i Tiden. — Paa Føhr anlagdes den første *Fuglekøje* omkring 1713 og i 1748 den anden.

Den første *Fuglekøje* paa Fanø anlagdes omkring 1860, den anden 1866 og den tredie 1888. Et stort Areal omkring disse var fredet for Skydning af Vildt samt andre Fangstmaader, der kunde virke forstyrrende paa Ænderne i Træktiden.

Patent Fuglekøjen.

Den Uendelighed af Ænder, der i Træktiden kom flyvende, kunde ikke andet end sætte Tankerne og Opfindsomheden i Sving, for paa en eller anden Maade at fange mange flere Ænder paa end i *Fuglekøjerne*.

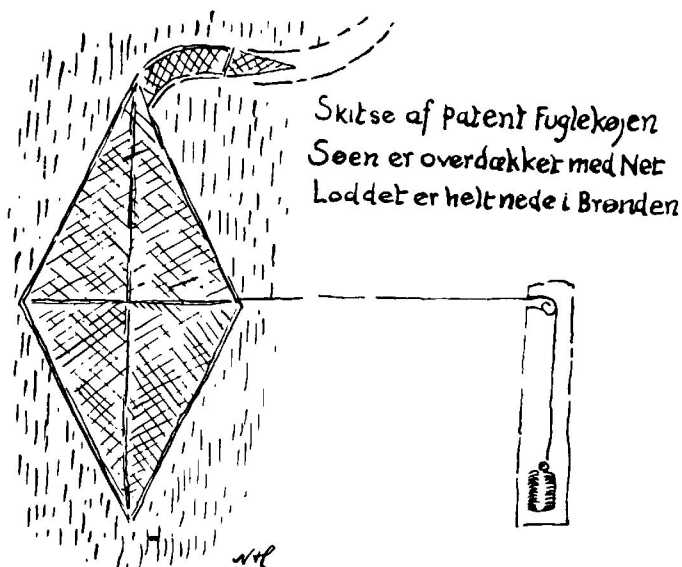
Familien Kromann og Snedker N. S. Jensen i Sønderho samt Gdr. Jens Nørby i Nordby, havde udspekuleret en hel ny Fangstmaade og taget Patent paa Indretningen af en saadan.

I 1890'erne blev *Køjen*, *Patentfuglekøjen*, som den kaldtes, anlagt.

Patentkøjen var en snitformet Sø med 1 Meter dybt Vand, paa Siderne var der en Træramme, hvortil Garnet, der kunde naa over hele Søen, var fæstnet. — Garnet var i 2 Stykker og delt paa langs midt over Søen, og til Garnet var der et Snoretræk, som, naar Garnet laa paa Trærammen ved hver Side, i et Øjeblik kunde trækkes sammen, saa Søen var dæk-

ket, — og Ænderne, der laa i Søen, paa den Maade var lukket inde.

Lukkemekanismen var en Snor eller et Reb, der gik hen til en Brønd med et Hjul foroven, over dette Hjul gik Rebet, hvori der i Enden hang et Lod, der vejede ca. 1000 Pund. — Hvis Loddet var hejst op til Hjulet, kunde Nettet lægges tilbage paa hver sin

Side af Søen. — Naar Manden, der passede Fangsten, syntes, der var Ænder nok i Søen, løsne han en Fjeder, og det tunge Lod trak da næsten i samme Sekund Nettet sammen, og Loddet gled ned i Brønden.

Der blev flere Gange i en Fangst fanget fra 250 til 350 Ænder. — Den værste Fejl var, at de mange Ænder rappede, skreg og fløj omkring, saa Lokænderne blev nervøse, — og det var Lokænderne fra 100 til 150, som Fangsten hvilede paa, — det var

Lokænderne, der skulde faa de mange Vildænder til at flyve ned i Søen.

At fange de mange Ænder var let nok, da de blev dreven ind i en overdækket Grøft, hvor der stod en Ruse, og i den var Ænderne nemme at tage.

Det opdagedes meget hurtigt, at der skulde gaa flere Dage, før Lokænderne kunde falde til Ro efter en stor Fangst, og det blev vanskeligere og vanskeligere med Lokænderne, de kunde ikke taale at opholde sig blandt de mange forvildede og skrigende Ænder. Andefangsten gik derfor hurtigt tilbage i Patentkøjen.

I de almindelige Fuglekøjer foregik Fangsten langsom og lydløs, Lokænderne hører ingen Rappen og Skrigen, der fangedes heller ikke saa mange ad Gangen.

Fra den Tid gik der ikke mange Aar, før Fuglekøjerne blev forbudt ved Lov.

Fuglefangt i Fuglegarn.

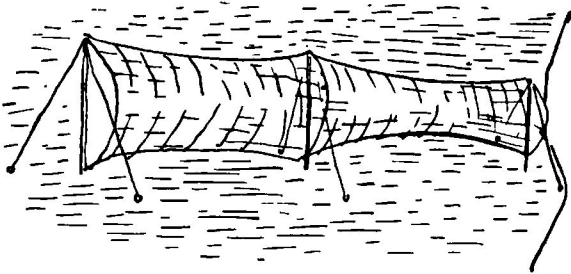
Om denne Fangstmetode fortæller Slagtermester S. J. Sonnichsen i Sønderho.

I min Barndom var jeg meget optaget af Fuglefangt i Fuglenet eller Fuglegarn.

Paa Østsiden af Fanø var store Strækninger af Forstranden dækket med et en halv Alen dybt Mudderlag, hvorpaa der voksede Tang.

Paa dette Mudderlag blev der hvert Efteraar i September, Oktober og hen i November rejst 3 eller 4 seks Alen lange, høje Jernstænger med 35 Alens Mellemrum. — Jernstængerne blev sat fast i en Træstolpe, der blev gravet ned i Sandet under Mudderlaget, og saa blev der fra Toppen af Stængerne sat Barduner ud til Siderne, saa hver Stang stod urokkelig.

Mellem disse Stænger blev Fuglegarnet spændt, som var bundet af meget fint (tyndt) Traad eller Garn med ca. 1 Alen vide Masker. — Nettet var 6 Alen bredt og 35 Alen langt, i hver Kant var der en stærk Snor eller et tyndt Reb, der blev bundet omkring Jernstolperne. — Stængerne eller Pælene stod

Skitse af Fuglenettet W/H
To Længder Net paa det grønne Mudderlag

i Retning Øst—Vest. — Fuglenettet var sat op for at fange Knortegæssene, der gik paa Mudderet for at bjerge Føden. — Paa Tangbladene sad der en Mængde smaa Sneglehuse (som vi kaldte Krukker), som var Lækkerbiskener for Gæssene, der under Føderationen hele Tiden gik med Hovedet mod Vinden, og kom paa den Maade hen til Nettet, der med passende Vind posede meget stærkt, først naar Gæssene kom helt ind under Posen, opdagede de Garnet, — fløj da forskrækket op, og indvikledes i Garnet, i det tynde Netværk og blev hængende.

Med Øst- eller Vestenvind fangedes der ingen Gæs, Nettet hang da og blafrede til hver Side. — Der fangedes kun Gæs, naar Nettet posede enten til den ene eller den anden Side, da Gæssene altid tager deres Føde mod Vinden.

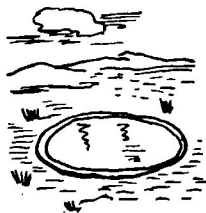
Der var adskillige, der satte Fuglegarn paa Flak-

kerne, — med passende Vindretning gav det en god Fangst.

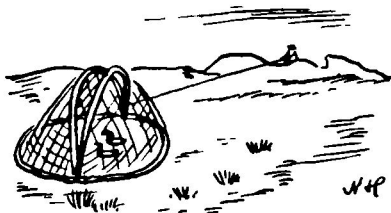
I Mudderlaget var der mange Aal, og derfor var der ikke saa faa, der gik ud i Mudderlaget med Aalejern for at stange Aal, og det gav næsten altid en god og sikker Fangst.

Aalene søgte til Føde, ligesom Gæssene, de smaa bitte Snegle, der sad paa Tangbladene.

Først i 1920'erne kom der Sygdom i Tangen, og

Den lille gravede Sø.

II

De to Buer overtrukket med Fishenet er lige ved at klappe sammen. Manden rykker i Rebet

Flakkerne kom da til at ligge sorte og nøgne. — Siden da kom der ingen Knortegæs, og i Mudderet var der ingen Aal.

Hele denne store Forstrand er nu dækket af et Sandlag.

En anden Fuglefangst i Net, der blev drevet her i Nærheden af Havet, var Fangsten af Jagtfalke, se Fra Ribe Amt 1943, 672—74.

Gartner Jørgen Nicolajsen fra Norddorf paa Amrum fortæller om primitiv Fuglefangst i gamle Dage (enkelte nulevende har selv brugt den gamle Fangstmetode) i en *Fuglefælde*.

Først gravedes et rundt Hul eller lille Sø ca. 5

Alen i Diameter i en af Lavningerne mellem Klitrækkerne, hvor Grundvandet stod temmeligt højt. — I Randen lagdes der en Trækrans og tillige en anden ovenpaa, der dog var delt paa Midten og sammenholdt med Hængsler, saa den kunde slaas sammen over Midten som en Bøjle, — og saa var det hele overtrukket med Fiskenet, der først var fastgjort til begge Træringe. — Var Bøjlerne slaaet ned, da laa Nettet mellem Kransene. — Til disse to Bøjler var der fastgjort et Snoretræk, saaledes, at naar der toges et rask Ryk i Snoren, da slog Bøjlerne op, og hvad der var i den lille Sø var indespærret, d. v. s. Ænderne. Snoren fra Fuglefælden var lang, og naaede til en lille Klit med Marehalm, hvor en Mand kunde ligge i Skjul og derfra holde Udkig for at se, om der kom Ænder og slog sig ned i den lille Sø, eller Fuglefælden, — for saa, naar Tiden var passende, at rykke i Snoren og faa de to Bøjler til at klappe sammen.

I Vintertiden, naar Vadehavet var en stor Isflade, da huggedes der et rundt Hul i Isen, og derover lagdes Fuglefælden. Den ophuggede Is lagdes omkring Hullet og laa der meget naturlig. — Den lange Snor eller Rebet fra Fuglefælden laa hen over Isen til en Bunke Lyng eller Tang, der var lagt ud for at danne Læ samt skjule Manden, der skulde passe Fælden.

Isfangsten gav i mange Tilfælde de fleste Ænder.
